L-IMQABBA TA' MITT SENA ILU

Angelo Schembri

Tul meded kbar ta' snin, ġew ippubblikati eluf ta' kotba dwar l-istorja ta'pajjiżna. Dokumenti u reġistri sħaħ ġew imqallba u kkonsultati biex toħroġ dejjem verżjoni iżjed aġġornata. Madanakollu, mill-esperjenza passata, wieħed jista' faċilment jistqarr li qatt ma jista' jkollna verżjoni aħħarija tal-Melitensia, hekk kif dejjem ifiġġu siltiet rilevanti oħra li jiżdiedu ma'dak li jkun instab qabel. Dan huwa s-sabiħ tar-riċerka, għax hekk kif ta'qabilna ferħu b'li sabu u ppubblikawh, aħna qed inġeddu l-impenn tagħhom bix-xogħol li qegħdin nagħmlu fil-preżent. L-irħula tagħna, msejħa popolarment ta' Wara l-Mina, fi kliem ieħor; iż-Żurrieq, il-Qrendi, l-Imqabba, Ħal Kirkop u Ħal Safi, dejjem kienu mwaħħda f'Għassa Distrettwali waħda li topera miż-Żurrieq. Sa' Settembru tal-2013, ir-Reġistri tal-Okkorrenzi mill-1901 'il quddiem, kienu kollha miżmuma f'kamra mhux addattata fil-bitħa tal-istess Għassa tal-Pulizija taż-Żurrieq.[1] Iżda bit-tħabrik tal-Arkivista Nazzjonali, l-Imqabbi s-Sur Charles Farrugia, dawn inġabru u sabu posthom kif xieraq fl-Arkivji Nazzjonali li s-sede prinċipali tagħhom tinsab f'dak li kien darba l-Isptar Santu Spirtu tar-Rabat. Minn hemm, dawn setgħu u jistgħu jiġu kkonsultati b'kumdita`sħiħa għall-benefiċċju mhux biss tagħna r-residenti ta'dawn l-irħula, iżda anke ta'diversi Maltin oħrajn li għandhom għal qalbhom l-istorja t'artna u l-mod kif kienu jgħixu niesna. F'dawn ir-Reġistri tal-Okkorrenzi, jinstabu miktuba l-ġrajjiet bl-iswed fuq l-abjad li jikkonfermaw jew jiċħdu għidut li ntiret minn ġenerazzjoni għall-oħra. Ovvjament, dawn juru l-iktar il-lat oskur tal-poplu li jxellef diffrejh mal-liġi, iżda minn sempliċi rapport, wieħed jaf jasal għal diversi konklużjonijiet oħra li ma jkunux mistennija. Dan hu s-sabiħ tar-riċerka! Mal-wasla ta' dawn ir-reġistri f'Santu Spirtu, jien ikkonsultajt diversi minnhom u fadal ħafna iżjed xi nkompli. Permezz ta'dak li sibt fihom, is-sena l-oħra ppubblikajt żewġ artikli dwar Ħal Kirkop u l-Qrendi.[2] Din is-sena ġejt mistieden biex nikteb dan l-artiklu b'ħarsa fuq l-Imqabba ta'madwar mitt sena ilu.

L-għan ta'din il-kitba mhux li nidħlu fid-dettall ta' kull okkorrenza, għax kieku rridu ktieb sħiħ. Għalhekk ser nikteb dwar dawk l-iżjed importanti milli rnexxieli nsib s'issa. Madankollu ser nibda billi nagħti ħarsa ħafifa lejn dawk l-iktar illegalitajiet li jiġu rrapurtati. Fosthom insibu serq ta' prodotti agrikoli mill-għelieqi, tfigħ t'ilma maħmuġ barra fit-toroq, ġlied bejn gruppi ta'nies, karettuni li jitħallew mal-lejl barra fit-toroq mingħajr xi forma ta'dawl, bhejjem jirgħu f'għelieqi ta' ħaddieħor, mezzi ta' trasport li jgħabbu iżjed nies milli suppost u forom ta' theddid b'ittri anonimi. Irrid ngħid li mal-qari ta'dawn l-Okkorrenzi, dejjem iżjed bdejt inneħħi l-idea li kelli ta' poplu mans u kwiet miġbur il-Knisja u mix-xogħol għad-dar. Tieħu wkoll idea ta' kemm l-affarijiet kienu jsiru b'ċerta bon ordni bħal fil-każ ta' mewt ta' annimali bħal ħmir, baqar jew nagħaġ. Dawn kienu jiġu rrappurtati u mbagħad jittieħdu l-inċineratur li kien hemm l-Ingieret u jinħarqu hemm. Kienu jsiru wkoll diversi spezzjonijiet fil-ħwienet tal-merċa, li ħafna drabi kienu jwasslu biex jinstab xi użin falz li jqarraq bix-xerrej. Il-ħwienet tax-xorb ukoll kellhom il-ħin tal-għeluq stipulat u ma setgħux jibqgħu miftuħin wara l-11 ta' filgħaxija. Dawn il-miżuri juru li fost il-poplu kienet tirrenja ċerta dixxiplina. Nuqqasijiet issib ukoll bħal meta fil-31 t'Awwissu 1911 per eżempju ġie rrappurtat Gio Maria Mallia t'Orsla li kien sid ta' ħanut tax-xorb u li offra xorb alkoħoliku lill-pulizjott Saverio Borg waqt li kien bl-uniformi u mingħajr il-permess tas-superjuri tiegħu.[3]

Jew inkella fl-20 ta'Frar tal-1912 Paolo Mallia ta' Randa, libes uniformi militari fil-jiem tal-Karnival, mingħajr ma kien suldat. L-Imqabba hija sinonima mal-barrieri u għalhekk issib diversi okkorrenzi b'rabta magħhom. Fosthom jissemma serq ta' għodda mill-barrieri kif seħħ lis-sidien Mose`Zammit in-Naxxari, Pietro Psaila tal-Għeri u Giuseppe Aquilina tal-Pasens. Dawn it-tliet serqiet saru f'temp ta'erbat ijiem fi Frar tal-1914. Bix-xogħol tal-barrieri ssib ukoll xi korriment

Mix-Xellug – Żaren Zammit u Mosè Zammit (tan-Naxxari), Giammari Mallia (ta' Orsla) u Innocenzo Zammit (tan-Naxxari).

bħal-każ li ġara fl-10 t'Ottubru 1911 lil Giuseppe u Spiridione Zammit tas-Seuda u Giuseppe u Michele Zammit tal-Isgherun, li weġġgħu f'barriera fil-periferiji tal-Imqabba. Kien hemm ukoll ċertu enfasi fuq is-sigurta` ta' dawk li jgħaddu fil-qrib tal-barrieri, tant li fil-11 ta' Ġunju 1915 ġie rrappurtat Dun Karm Bugelli Kappillan ta' Birżebbugia li ħalla barriera fil-limiti tal-Imqabba mingħajr ċint madwarha li joffri lqugħ.[4]

Vandalizmu ma kienx jonqos ukoll bħal meta Paolo Dalli, għalliem fl-Iskola tal-Gvern, irrapporta li persuni mhux magħrufa daħlu fl-Iskola Primarja A u għamlu ħsara f'xi qsari.[5] It-tfal ma kinux jonqsu li jidħlu f'xi rapport bħal meta seħħet ġlieda kbira bejn għaxra minnhom ta'eta` bejn it-tnax u l-erbatax-il sena fit-12 ta' Settembru tal-1911. Il-laqmijiet tagħhom jagħtu idea ta'min setgħu kienu:

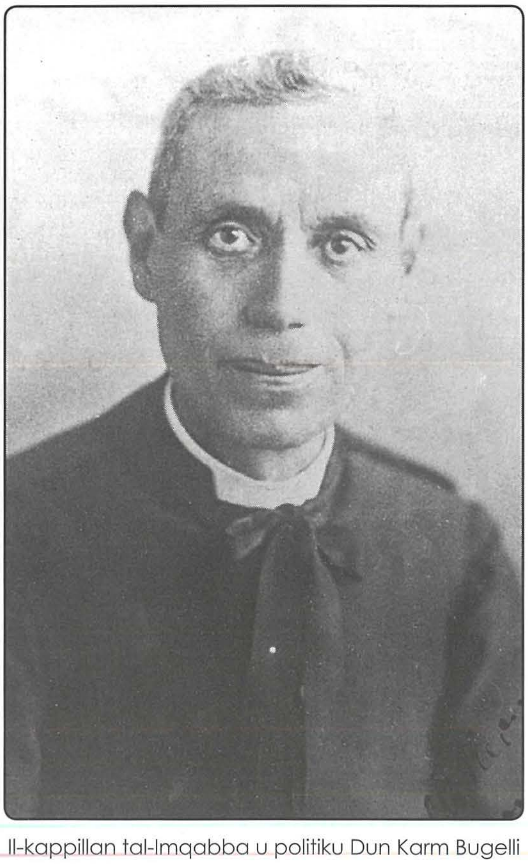

Il-kappillan tal-Imqabba u politiku Dun Karm Bugelli

tal-Maizen, ta' Patau, tal-Mazz, tal-Chilla, tar-Raptia, tad-Dinglia, ta' Maroch u tal-Mosti.[6] Huma nsulentaw ukoll lill-Pulizjott Raffaele Caruana. Każ li jnissel tbissima li seħħ fl-Imqabba, iżda t-tfal involuti kienu Sengleani, seħħ fit-2 ta' Frar tal-1913, fejn il-Kaptan A. M. Susselley li kien iservi fuq l-HMS Inflexible, għamel rapport li sab it-triq ta' bejn l-Imqabba u l-Qrendi magħluqa b'ġebel kbir f'nofs it-triq b'mod li ma setax jgħaddi bil-karozza tiegħu. Aktar tard sar magħruf li dawk il-ġebel tħallew hemm minn grupp ta' madwar tliet mitt tifel immexxija minn Dun Giuseppe Darmanin mill-Isla, wara li kienu waqfu jistrieħu fuqhom fi triqithom lura minn ħarġa sa Ħaġar Qim. Minn dawn l-Okkorrenzi jidher ukoll li fl-Imqabba, bħall-irħula tal-madwar, kienet bdiet dieħla l-kultura tat-Teatrin. F'żewġ okkażjonijiet, fil-31 ta'Jannar u anqas minn xahar wara, fil-21 ta'Frar tas-sena 1914, Giovanni Maria Mallia ta' Lapura, ġie rrappurtat li organizza attivitajiet teatrali mingħajr ma kellu liċenzja biex jagħmel dan.[7]

Uħud mill-familja tan-Naxxari, qraba u Mqabbin oħra. L-ismijiet kollha tan-nies f'dan ir-ritratt ġew ppublikati fil-ktieb *Sicut Lilium*, paġna 360.

Kriminalita`

Il-każi li semmejt aktar 'il fuq ma jistgħux jitqiesu bħala tant gravi, iżda bħalma jiġri llum il-ġurnata, mitt sena ilu wkoll kienu jbagħtu minn atti kriminali b'ċertu nies li l-inkwiet kienu litteralment ifittxuh u joħolquh. Każ jaħraq minn dawn kien seħħ lejn l-aħħar t'Awwissu tal-1911, meta tliet aħwa; Annunziato, Michele u Spiridione Zammit magħrufa bħala tal-Ħatar, osservaw li fl-għalqa tagħhom li kienet tinsab fl-inħawi tas-Seqra, kien hemm żewġ bombi moħbija taħt it-trab. Dakinhar stess tat-22 t'Awwissu 1911 gie arrestat raġel ta'32 sena, akkużat bl-attentat ta'qtil

tal-aħwa Zammit. L-għada, l-Ispettur A. Naudi u diversi kuntistabbli oħrajn, għamlu tfittxija f'tliet postijiet partikolari li kienu proprjeta` tas-suspettat; 11, Piazza della Chiesa, kamra f'Vicolo 1, Strada San Basilio u f'kamra ġo għalqa fl-inħawi ta'Ħabel ix-Xiħ.[8] Fid-dar ta' Piazza della Chiesa, il-Pulizija sabu materjal splussiv. Sadattant, tliet ijiem wara, Marianna Zammit tal-Qalqula, wkoll għamlet rapport li rċeviet ittra bil-posta, mimlija theddid u sabet bomba mgħottija bil-ħamrija fl-għalqa tagħha. Kollox jindika li dawn kienu xogħol l-istess bniedem li ġie arrestat. Fil-ġranet ta'wara, il-pulizija għamlu diversi tfittxijiet fi djar u rziezet oħra għal materjal splussiv. Vendikazzjonijiet simili, sfortunatament kienu spissi mhux ħażin, tant li aktarx ilha minn dak iż-żmien id-diċerija li "jirraġunaw bil-bombi". Fil-mira kien hemm fost l-oħrajn Lorenzo Ellul ta'Ketrinu li tefgħulu żebgħa ħamra mal-faċċata tad-dar 65, Strada Parrocchiale fid-9 ta'Settembru 1911, imbagħad tliet ijiem wara rċieva ittra kollha theddid. Kien hemm ukoll Carmelo Caruana tal-Avemaria, li fl-20 t'Ottubru 1911 poġġewlu bomba li splodiet mad-dar tiegħu f'19, Strada Santa Caterina.[9] Lanqas ma ħelisha l-kuntistabbli Saverio Borg, li fit-3 ta'Mejju 1910 tefgħulu żebgħa blu mal-faċċata tad-dar 12, Strada San Basilio. Bit-twaqqif taż-żewġ każini preżenti mal-ewwel deċennju tas-seklu għoxrin, dawn organizzaw ruħhom b'żewġ bottegini li fihom is-soċi jkunu jistgħu iqattgħu il-ħin ta' filgħaxija, waqt li jippjanaw x'ser jagħmlu għall-festi li jmiss. Dawn il-bottegini jidher li kienu armati u mmexxija tajjeb minn żewġ rapporti ta'serq li seħħew f'temp t'erba'xhur. F'Jum il-Milied tal-1916, Angelo Zammit ta'Ġiustu, rrapporta li persuni mhux magħrufa, b'użu ta'ċavetta falza, daħlu fil-bottegin tal-Club George V, li kien jinsab f'9, Piazza Chiesa u serqulu flixkun brandy u xi spirti oħra. Huwa stqarr ukoll li serqa simili kienet diġa seħħet fil-11 ta'Diċembru stess, meta ħadulu flixkun brandy ieħor u xi flus. Imbagħad fl-20 t'April 1917 ikun imiss serqa mill-Club Pio X fejn il-botteginarju Carmelo Psaila tal-Għeri jirrapporta li nsterqulu xejn anqas minn dsatax-il flixkun alkoħol li jvarjaw minn wiski għal ġin, rum u maskta fost l-oħrajn. Insterqu wkoll 40 pakkett sigaretti u xi flus. Wieħed jista'jasal għall-konklużjoni li peress li l-Festa tal-Madonna tal-Ġilju kienet tiġi ċċelebrata fit-tielet Ħadd ta' Mejju, allura l-imsejken Carmelo Psaila kien diġa ħaseb għax-xorb irqiq biex ikollu bil-lest għall-festa li kienet riesqa.

Ritratt ta' uħud mill-kleru. Mix-Xellug: Dun Mikiel Zammit, Dun Ġerald Mangion, Dun Ewġenju Mallia u Dun Ġużepp Xuereb imdawwra b'diversi Seminaristi.

Antagonizmu Kbir lejn il-Kleru

Nimmaġina li kollha kemm aħna trabbejna bl-idea tar-rispett lejn is-Saċerdoti u ġejna mgħallma li qabel, il-poplu kien ferm aktar sottopost lejn il-Qassisin milli huwa llum. Iżda ħarsa lejn dawn l-Okkorrenzi, ma tantx tagħti konferma ta'dan l-għidut. Mill-każi li segwejt speċjalment fil-Qrendi u l-Imqabba, il-Kleru jidher li kien qiegħed jiġi tturmentat kontinwament. Nibda billi nsemmi lil Dun Ġiovanni Battista Ghigo B ta' Tona, aktar tard Monsinjur, li jirrapporta diversi każi ta'vendikazzjonijiet li sarulu.[10] Insibu fost l-oħrajn ittra mimlija theddid u nsulti li rċieva fl-14 ta'Settembru 1910, tfigħ ta' żebgħa sewda u ħadra mad-dar 68, Strada Parrocchiale fid-9 t'Awwissu 1911, tfigħ ta'ġebel fuq il-bejt tal-istess dar fis-27 ta'Settembru 1911 u tfigħ ta'żebgħa ħadra mill-ġdid fil-11 ta' Novembru tal-istess sena. Insibu wkoll irrappurtati lil Dun Lorenzo Zammit u Dun Nicola Sciberras li f'Diċembru 1910 u Frar 1911 rispettivament, użaw bolla li diġa' kienet ġiet użata qabel. Fid-19 ta' Dicembru 1912, il-Kappillan Dun Franġisk Bonanno għamel rapport li persuni mhux magħrufa sgassaw l-għatu tal-Kaxxa tal-offerti tal-Kappella ta' Ġesu'Nazzarenu li kienet tinstab f'Via Chircop, iżda minnha ma nsteraq xejn.[11] Xahar wara, l-Kappillan Bonanno jiġi rrappurtat li fil-21 u t-22 ta' Diċembru, għamel lotterija fil-Knisja mingħajr permess. Imbagħad fis-27 ta' Lulju tal-1913, waqt diskursata bejn l-għalliema Paola Mangion, Dun Lorenzo Zammit u l-Kappillan Bonanno, maġenb id-dar ta' Dun Lawrenz stess f'6, Via Ospedale, xi ħadd issuttahom bil-ġebel. Huma rrappurtaw il-każ u jgħidu anke min kien il-bniedem suspettat. Fit-12 t'Awwissu, l-istorja tirrepeti ruħha waqt li kienu jitkellmu Dun Lawrenz u l-Kappillan Bonanno. Każ ieħor kien dak li seħħ

fit-13 t'April 1912 meta xi ħadd mhux magħruf spara fuq il-kelba ta' Dun Emanuele Zammit waqt li kienet fl-għalqa ta'Salvatore Zammit tal-Qalqula. Iżda l-iktar Saċerdot Imqabbi li jissemma f'dawn l-Okkorrenzi huwa mingħajr ebda dubju Dun Michele Zammit magħruf aħjar bħala ta' Brajnek jew inkella ta' Saguna.[12] In-numru ta' każi li fihom jinsab involut Dun Mikiel, huwa eċċessiv meta pparagunat ma'Saċerdoti oħrajn li kienu jinsabu fil-mira, anke f'irħula oħra. Dal-fatt jagħti kredtu lill-għidut li huwa kien magħruf bħala "li jħobb il-Qorti". Dun Mikiel kien Kjeriku fiż-żmien li ġie ċċelebrat it-tielet Ċentinarju mit-twaqqif tal-Parroċċa fl-1898 u tliet snin wara ġie ordnat saċerdot fil-21 ta' Diċembru 1901. Kien jiġi n-neputi ta' Dun Lawrenz Zammit u fil-fatt mingħandu wiret dar fi Strada Parrocchiale. Mat-twaqqif tal-fergħa tax-Xirka tal-Isem Imqaddes t'Alla fl-Imqabba, li seħħ fl-4 ta'Jannar 1931, Dun Mikiel inħatar bħala l-ewwel Direttur Spiritwali tagħha.[13] Huwa kien dilettant tal-kaċċa, kellu xi xagħri f'Haġar Qim u fil-fatt kien jagħmel żmien jgħix il-Qrendi fid-dar 5, Strada Chiesa, fejn seħħew uħud mill-każi li ser insemmu. Il-familja ta'Dun Mikiel kienu partitarji tal-Festa ta' Santa Marija, tant li ħuħ Giovanni kien jaħdem in-nar għall-Festa tal-Assunta. Sfortunatament dan Giovanni miet b'diżgrazzja tan-nar fis-sena 1925.[14] L-iżjed każ gravi seħħ fit-23 t'Awwissu 1912 meta waqt li Dun Mikiel kien rieqed fid-dar tal-Qrendi, għall-ħabta tal-11 ta' filgħaxija, splodiet bomba kbira mal-bieb li kissritlu bosta għamara. Preżenti fid-dar kienet ukoll is-seftura tiegħu Giuseppa Borg. Il-pulizija wettqet tfittxijiet fid-djar ta'diversi esponenti tal-festa ta' Lourdes tal-istess raħal. Fit-28 ta' Ġunju 1914, Dun Mikiel inniffsu mar jirrapporta li fuq l-għatba tad-dar tal-Qrendi, sab imferrxa kwantita`ta'putassa u antimonju, li huma materjali pirotekniċi u biċċa miċċa. Aktar kmieni dik is-sena Dun Mikiel safa`mhedded li jekk jostakola l-festa ta' Lourdes, kienu ser jisparawlu. Minn dawn il-każi, wieħed jasal għall-konklużjoni li fil-Qrendi, huwa ġarr miegħu l-imħabba lejn il-partit ta' Santa Marija li kellu fl-Imqabba. Fit-2 ta 'Frar tal-1913, Dun Mikiel jirrapporta li sab dundjan nieqes mid-dar li kellu f'3, Vicolo 1, Strada Valletta, Micabiba. Tliet ijiem wara ġie arrestat Giovanni Zammit tan-Naxxari u weħel ġimgħa ħabs.[15] Fit-28 ta'Ġunju ta' dik is-sena stess, Rosa Farrugia tal-Maroch, tagħmel rapport li l-kelba ta' Dun Mikiel, attakkat lil binha Antonio ta' sitt snin, iżda titlob biex ma jittiħdux passi kontrih. Fid-29 ta'Diċembru 1916, Dun Mikiel jirrapporta li mal-bieb tal-ġnien li kellu fl-inħawi Ta' Buar, sab miktub "Dana il bieb haja kasira bakalu ghax nargia naharku". Did-darba, Dun Mikiel ma joqgħodx idur mal-lewża u jistqarr ċar u tond li jissuspetta li kien ħuh Giovanni li kitibha.

Attivita' Piroteknika llegali

Fiż-żmien li qed nikteb dwaru, żgur li ħadd kien għadu ma beda joħlom b'postijiet tan-nar organizzati mgħammra b'faċilitajiet ta'saħħa u sigurta' kif nafuhom illum. Anzi biex inkun iżjed preċiż, anqas kienu għadhom bdew joħolmu l-postijiet tan-nar l-antiki. Iżda madanakollu, dan ma kienx jaqta' qalb dawk id-dilettanti taż-żewġ festi milli jipprovdu element piroteknikú ta' kull sena.[16] Dan kien iwassal għal bosta llegalitajiet kif ser naraw. Kien isir ħafna xogħol tan-nar f'irziezet u kmamar ġol-għelieqi, iżda anke fl-abitat b'periklu kbir għall-ġirien li jinzertaw maġenbu, aktarx mingħajr ma jafu. Minn dawn l-Okkorrenzi joħroġ il-fatt li l-Pulizija kienet konxja minn dan l-abbuż. Spiss kienu jsiru diversi tfittxijiet, li aktarx kienu jirriżultaw fil-pożittiv. Fl-Imqabba, dawn kienu jintensifikaw ruħhom lejn lejn l-aħħar t'April hekk kif tkun riesqa l-festa tal-Madonna tal-Ġilju u l-bidu t'Awwissu bi preparazzjoni għall-Festa ta' Santa Marija. Ovvjament l-inċidenti ma kinux jonqsu bħalma ġara fid-29 ta'Settembru 1910 meta Vincenzo Mifsud tal-Mazz, seraq ftit porvli lil missieru Francesco, u weġġa' bi ġrieħi ta' ħruq lil Giuseppe Sammut ta' 12-il sena waqt li kien qiegħed jilgħab fi Strada San Basilio. Fil-11 t'Ottubru tal-istess sena ġie arrestat Giuseppe Mallia fuq pussess ta'ġelatina, li dak iż-żmien kienet tintuża ħafna. Fatt interessanti nsibuh irrapurtat fis-7 ta'Lulju 1911, meta saret tfittxija fil-Casino Santa Maria li kien jinsab 1, Strada Carmine b'suspett li kien qed jinħażen xi materjal splussiv. Fil-fatt, ġew elevati 280 bomba mill-istess każin li ġabu fl-inkwiet lill-President Paolo Caruana tal-Avemaria u Antonio Grech ta' Pupoll li kien sid il-każin. Dakinhar stess, Giovanni Zammit ta'Saguna, ġie mixli li ħadem logħob tan-nar f'post mhux awtorizzat. Dan Giovanni Zammit, fil-fatt huwa ħu Dun Mikiel Zammit, li semmejt aktar 'il fuq. Każ ieħor jaħraq seħħ fl-24 ta'Lulju 1913, meta b'ordni tal-Ispettur A. F. Inglott, saret tfittxija fir-residenza 38, Strada Parrocchiale fuq

suspett ta'manifattura tal-logħob tan-nar. Ġew konfiskati xejn anqas minn 1150 bomba u kwantita'zgħira ta'putassa u antimonju. Ix-xogħol fuq dal-murtali kien qed isir minn Giosafatto Galea ta'Fattu.

Jekk dawn l-Okkorrenzi fiż-żmien li nkitbu forsi tqiesu bħala affarijiet normali jew ta'kuljum, il-valur veru tagħhom qed inqisuh illum għax tassew ituna togħma ta'dak li kienu jgħixu niesna fl-imgħoddi. Spiss, il-gazzetti tal-epoka ma kienux jirrappurtaw kulma kien iseħħ speċjalment f'irħula rurali bħan-naħat tagħna. Għalhekk dawn l-Okkorrenzi huma l-aqwa sors miżmum ġurnata b'ġurnata, li jixhdu kulma kien jiġri. Huwa tajjeb li fl-aħħar sabu posthom fejn jistgħu jiġu kkonservati u kkonsultati għall-ġid ta'kull min tassew iħobb l-istorja ta'pajjizna u ta'dawk li għad iridu jiġu warajna.

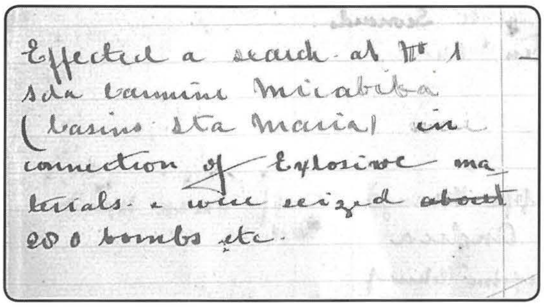
Effected a search at No 1 Sda Carmine Micabiba (Casino Sta Maria) in connection of Explosive materials & were seized about 280 bombs etc.

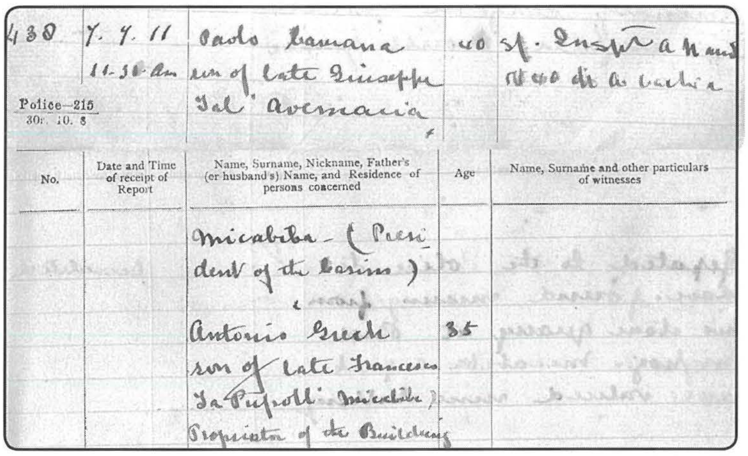
430 | 7.7.11 11.30 am | Paolo Caruana son of late Giuseppe tal' Avemaria | 40 | Suspect a manifattura di bombe

Police—215

No.	Date and Time of receipt of Report	Name, Surname, Nickname, Father's (or husband's) Name, and Residence of persons concerned	Age	Name, Surname and other particulars of witnesses
		Micabiba - (President of the Casino) &		
		Antonio Grech son of late Francesco Ta Pupoll: Micabiba) Proprietor of the Building	35	

L-okkorrenza tal-Pulizija dwar sejba ta' nar. Dan id-dokument qed ikun ippublikat għall-ewwel darba u jiżvela li sas-7 ta' Lulju 1911 Paolo Caruana kien għadu President tal-Casino Santa Maria. (Ħajr: Arkivji Nazzjonali ta' Malta)

Referenzi

1 Hawn ukoll kienet issir riċerka u fil-fatt fit-teżi tiegħu bl-isem *Rural Village Politics in Malta: The Case of Mqabba 1899-1940*, Universita' ta' Malta, 1996, Charles Farrugia ħejja kapitli sħiħ dwar il-ħajja fir-raħal.

2 L-Artikli ntitolati 'Għelt il-Koppin fil-Bidu tas-Seklu Għoxrin' u 'Il-Qrendi u l-Festa Titulari tal-Assunta mal-Qalba tas-Seklu Għoxrin' ġew ippubblikati fil-kotba tal-Festa tas-SoċjetàMużikali San Ġużepp ta'Ħal Kirkop u tas-SoċjetàMużikali Santa Marija tal-Qrendi rispettivament.

3 Giammari Mallia kien impjegat bħala pustier u kellhu l-laqam ta' 'il-Fighter'. Deskrizzjoni ta' dan joffri l-istess Charles Farrugia li Mallia jiġi bużnannuh. Il-laqam il-fighter kien peress li kellhu mustaċċa waħda bajda u oħra sewda u kienu jxebbhuh ma ajruplan Fighter. Din almenu kienet il-verzjoni tal-ex-kappillan tal-Imqabba il-Monsinjur Lorenzo Spiteri f'intervista mal-istess Charles Farrugia. Il-ħanut kien kantuniera bejn il-pjazza u t-Triq tan-Nofs.

4 Dwar Bugelli ara Charles Farrugia (ed), *L-Iimqabba mal-Medda taż-Żmien*, p. 224.

5 L-Iskola Primarja tal-Imqabba twaqqfet b'ċertezza fl-1869. Bejn l-1901 u l-1903, nbniet l-Iskola b'sular wieħed fil-post fejn għadha tinsab fil-preżent. L-Iskola baqgħet maqsuma bejn bniet u subien sal-1917, il-perjodu li jittratta dan l-artiklu. Wara saret skola taħt Surmast wieħed Paolo Mangion u ssejħet Imqabba Mixed School. Għal aktar informazzjoni ara: 'It-Tagħlim Primarju Governattiv ġewwa l-Imqabba' miktub minn Charles Farrugia fil-*Fuljett tal-Kunsill Lokali Mqabba*, 1997, u 'L-Edukazzjoni u l-Iskola fl-Imqabba' miktub minn Joseph Zammit Mangion, f' *L-Imqabba mal-Medda taż-Żmien* editjat minn Charles Farrugia, 1998.

6 Kollha huma laqmijiet li għadna nsibuhom fl-Imqabba.

7 Dwar Lapura Charles Farrugia jirrakkonta wkoll anneddotu ħelu mill-intervisti li għamel. Dan Lapura kien karattru pjuttost kulurit. Kien hemm każ meta nies mhux magħrufa serqulu kaxxa bil-flus. Flok inkwetat filgħodu fil-pjazza ftaħar li l-aqwa li ċ-ċavetta kienet għandu.

8 Ħabel ix-Xiħ hi ż-żona faċċata ta' fejn tispiċċa r-runway il-qadima, fin-niżla li tieħu mis-Sejba għal ta' Kandja.

9 Dan Carmelo Caruana kien jiġi ħu Paolo Caruana li f'dak iż-żmien sar l-ewwel president tac-Circolo Pio X. Carmelo segwa warajh bħala t-tieni President.

10 Dun Giovanni Battista Ghigo kien saċerdot Imqabbi li serva bhala Kappillan f'Ħal Safi u Arċipriet fil-Furjana u ż-Żurrieq. Fost l-Imqabbin kien imsejjaħ Dun Patist u kien espert fl-intonazzjoni u t-tonalita`tal-qniepen. Flimkien ma'ħuh Dun Angelo Ghigo, fl-1965 ħallas għall-qanpiena fustanija tal-Parroċċa tal-Imqabba, tant li baqgħet magħrufa bħala tal-Monsinjuri. Ara *L-Imqabba bejn Storja u Folklor* ta'Carmen Lia 2014 Paġni 166 u 177.

11 Din hi l-kappella taċ-Ċimiterju li f'dak iż-żmien kien distanti u iżolat ferm mir-raħal.

12 Ara 'Dun Mikiel Zammit Saċerdot Imqabbi Ħabib ta'Dun Ġużepp Barbara' minn D.D. Carmen Lia f'*Leħen is-Soċjetà Mużikali San Guzepp ta'Ħal Kirkop*, Festa 2013, pp. 94-95.

13 Ara Kapitlu 'Ix-Xirka tal-Isem Imqaddes t'Alla', fl-*Imqabba bejn Storja u Folklor* ta'Carmen Lia, 2014, p. 190.

14 Id-dar li fiha miet Brajnek kienet faċċata tal-iskola primarja u l-post dam imwaqqa sas-snin tmenin.

15 Għal komplessita tal-familja tan-Naxxari ara l-appendiċi tal-ktieb Charles Farrugia (ed.), *Sicut Lilum: Devozzjoni u Ritwal tul is-Sekli*, Malta 2012,

16 Fis-snin li qed insemmi fl-artiklu, eżattament fl-1914, dehret ittra bl-isem "Festa Devota" fil-ġurnal *Malta Taghna* li fiha l-kontributur isemmi li Lejliet il-Festa tal-Ġilju ta'dik is-sena kien hemm murtali famużi tal-kulur u varjabili magħmulin mill-ġuvni Baskal Xuereb u ġiġġifogu wisq sabiħ u xi nar ieħor maħdum minn Amabile u Antonio Barbara u Gio Maria Briffa. Għal aktar informazzjoni ara l-artiklu intitolat '80 Sena Ilu' miktub minn Charles Farrugia fil-*Programm tal-Festa tal-Madonna tal-Ġilju*, Mqabba, 1994, p. 73.